

Պ. Գ. Կարանյան, Ս. Պ. Սևիպտյան

ԲԱՆԻ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ՓՈՇՈՏԻՋՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍԱՐԱՆՈՒԹՈՒՄ

Ինքնափոշոտման և խաչաձև փոշոտման հարցը եղել է խոշորագույն գիտնականներ Ջարլո Դարվինի, Կ. Ա. Տիմիրյազևի, Ի. Վ. Միչուրինի, Տ. Դ. Լիսենկոյի կողմից ուսումնասիրվող հիմնական հարցերից մեկը: Կ. Ա. Տիմիրյազևը [1] իր իսկաբնական ուսումնասիրություններից ելնելով ապացուցել է, որ երբ բնդիմնավորությունը տեղի է ունենում նույն ծաղկի ծաղկափոշով, ստացվում է ափսիս պակաս առողջ սերունդ, քան բնդիմնավորված ուրիշ ծաղիկների ծաղկափոշով:

Ի. Վ. Միչուրինը հիշատակում է, որ վարսանդը փոշոտված փոշու խառնուրդով բնդունակ է տալու 5—6 անգամ ափսիս սերմ, քան եթե նրան փոշոտել մեկ տեսակով: Տ. Դ. Լիսենկոն [2] իր աշխատություններում նշում է՝ երկու իրարից հարաբերականորեն տարբեր իրար միավորված սնուկան ընթերցների միջև ստացվող հակասություն հիման վրա էլ ծագում և ուժեղանում է ներքին կենսական էներգիան. կերպարանափոխվելու և փոխակերպվելու հատկությունը: Դրանով էլ բնորոշվում է իրարից քիչ տարբերվող ձևերի խաչաձևման բխլագիտական անհրաժեշտությունը:

Կորիզավորների բերքատվության բարձրացման կարևոր և հիմնական նշանակություն ունեցող հարցերից է նրանց բխլագիտական առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը՝ կապված ինքնափոշոտման և խաչաձև փոշոտման հետ:

Նախքան փորձնական ափսիսների անալիզին անցնելը, հակիրճ կերպով ամփոփենք այս հարցի վերաբերյալ գրականության մեջ եղած տրվյալները:

Ա. Ա. Վենյամինովի, Բ. Ն. Անզինի և Ի. Ի. Վանինի երկարատև փորձերի տվյալներն ասում են այն մասին, որ կորիզավորների մեծ մասը հանդիսանում են խաչաձև փոշոտվողներ, նրանք Կորիզավորների կուլտուրան [3] գրքում գրում են՝ բերքատվության բարձրացման համար ոչ միայն բալի ոչինքնապտղակալող սորտերն են պահանջում խաչաձև փոշոտում, այլ ինքնապտղակալող սորտերի խաչաձև փոշոտման դեպքում բարձրանում է բերքատվությունը:

Հեղինակներ Ֆ. Կ. Օրլովը [5], Ա. Գ. Բարանովան [3] և ուրիշները նույնպես ապացուցում են բալի փոխադարձ փոշոտիչների ճիշտ ընտրություն կարևորությունը, կապված նրանց բերքատվության բարձրացման հետ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ

խաչաձև փոշոտման համար մեր կողմից ընտրվել են միաժամանակ ծաղկող բալի սորտեր: Մաղիկների մեկուսացումը կատարվել է նրանց բողբոջող շրջանում:

Այս կապակցությամբ կարելի է թվարկել մի քանի օրինակներ: Շպանկա $\times$ Ամորելի Մոնմորենսի կոմբինացիայում ստացվել է 27 տոկոս օգտակար պտղակալում, իսկ փոշու ծխունակությունը եղել է 67%: Շուրինկա $\times$ 124 $\times$ Պալյովկա կոմբինացիայում փոշու ծխունակությունը եղել է 53 տոկոս, օգտական պտղակալումը՝ 16,5%:

Կան կոմբինացիաներ, որոնք այսպիսի օրինաչափություններ չունեն, օրինակ, միենույն պայմաններում և ժամանակում նույն մայրական բույսը Շուրինկա $\times$ 124 փոշոտելով Նադեժդա Կրուպկայա սորտով, պտուղ չի կապել, իսկ փոշու ծխունակությունը եղել է 90 տոկոս: Շպանկա $\times$ Անդո կոմբինացիայում փոշու ծխունակությունը եղել է 90 տոկոս: մինչդեռ պրազակալում չի զբաղվել, Շուրինկան փոշոտված Ամորելի Մոնմորենսի սորտով տվել է 6 տոկոս օգտակար պտղակալում՝ փոշու ծխունակությունը եղել է 27 տոկոս: Միենույն պայմաններում և ժամանակում խաչաձև փոշոտված կոմբինացիաներից ստացված տարբեր արդյունքները խոսում են այն մասին, որ փոշու լավ ծխունակությամբ չէ, որ միայն պայմանավորված է օգտակար պտղակալման բարձր տոկոսը, այլ այս հարցում մեծ նշանակություն ունի նաև տվյալ սորտերի ֆիզիոլոգիայն համապատասխանը:

ԲԱԼԻ ՕՓՏԱԿԱՐ ՊՏՆԱԿԱԼՄԱՆ ՏՈԿՈՍԻ ՏԱՏԱՆՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՊԸԱԾ ՕԳԵՐԵՎՈՒԹՅԱՆԱԿԱՆ ՖԱԿՏՈՐՆԵՐԻՑ

1948 թ. փորձարկվել են 4 սորտեր՝ Շպանկա, Վլադիմիրսկայա սորտի $\times$ 84 կոնը, Շուրինկա $\times$ 124 և Պալյովկա:

Մազկման շրջանը այս սորտերի մոտ տեղի է մայիսի 18-ից մինչև մայիսի 29-ը: Օրվա միջին ջերմաստիճանը այս շրջանում հասել է 16°-ի, օդի միջին հարաբերական խոնավությունը եղել է 36,5%, միխրմումը չի իջել + 3,9°-ից, մաքսիմումը չի աճել 25,6°-ից: Փորձարկվող բոլոր սորտերի մոտ պիտվել է օգտակար պտղակալման բարձր տոկոս:

1949 թ. փորձարկվել են հետևյալ սորտերը՝ Վլադիմիրսկայա սորտի $\times$ 84 կոն, Շպանկա, Շուրինկա $\times$ 124, Պալյովկա, Գորտենդիա: Մազկման շրջանն այս սորտերի մոտ տեղի է մայիսի 17-ից մինչև մայիսի 30-ը: Այս շրջանում օդի հարաբերական խոնավությունը առանձին օրերի (24-ին և 25-ին) իջել է մինչև 32%:

Մաքսիմում հարստերական խոնավությունը հասել է մինչև 36%: Օդի միջին հարաբերական խոնավությունը եղել է 14%, միջին ջերմաստիճանը օրվա ընթացքում եղել է 13,6°: Միխրմումը չի իջել + 4,4°-ից, իսկ մաքսիմումը չի բարձրացել 23,2°-ից: Փորձարկվող բոլոր սորտերի ծաղիկները չեն պտղակալել, բացառությամբ Վլադիմիրսկայա սորտի $\times$ 84 կոնից, որը փոշոտված է եղել Պալյովկա սորտով (5 տոկոս), Վլադիմիրսկայա սորտի կոնը փոշոտված Պալյովկայով (1,04 տոկոս) և Շուրինկա $\times$ 124-ով (2 տոկոս): Այս հանգամանքը պարզաբանելու նպատակով մենք անալիզի ենթարկեցինք ջերմության տատանումներն այդ սորտերի ծաղկման և բողբոջման շրջանում: Պարզվեց, որ մայիսի ընթացքում (5-ին և 9-ին) միխրմում ջերմաստիճանն իջել է մինչև -2,7°-ի: Բալի ծաղկի մասերը զգայուն լինելով ջերմության նկատմամբ, հավանական է այս շրջանում ցր-

**ԲԱՆԻ ՍՈՐՏԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՓՈՇՈՏԻՉՆԵՐԻ
1948—1952 ԹՎԵՐԻ ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐՈՎ**

1949 թ. տվյալները հանվում են բոլոր սորտերի մոտից ոգտակար պտղակալում չդիտվելու պատճառով:

Շպանկա.—Փորձարկվել է 1948—1952 թթ.: Հինգ տարվա փորձարկման ընթացքում արհեստական ինքնափռոտումից պտուղներ չեն զոյացել: Բարձր պտղակալման տոկոս գիտվել է Շպանկա×Դորտենզիա կոմբինացիայում (21%):

1950 թվականին Շպանկա սորտը փոշոտված Վլադիմիրսկայայով, Պալյովկայով, Երևանի տեղականում, Քանաքեռ գիլազով պտղակալում չեն տվել: Ոգտակար պտղակալում գիտվել է Շպանկա×Դորտենզիա կոմբինացիայում 4 տոկոս և Շպանկա×Լուսակայա կոմբինացիայում՝ 8%:

1951 թ. պտղակալում չի գիտվել Անդո, Քանաքեռ գիլազ, Երևանի տեղական սորտերի մոտ: Մնացած բոլոր սորտերը տվել են բարձր տոկոսով պտուղներ, որը հասել է 5-ից մինչև 23 տոկոսի: 1952 թվականին բոլոր կոմբինացիաների մոտ պտուղներ չեն զոյացել (մայիսի քնիացքում մինիմում ջերմաստիճանի իջնցման պատճառով, որը հասել է մինչև —2,8°-ի):

Հինգ տարվա տվյալներով Շպանկա սորտի համար յափազույն փոշոտիչներ են հանդիսանում՝ Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կոն, Դորտենզիա, Ամսրել Մոնմորենսի, Վլադիմիրսկայա սորտի կոն, Պալյովկա, Շուրինկա № 124 և Վլադիմիրսկայա սորտերը:

Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կոն.—Փորձը գրված է 1948—1952 թթ.: Ինքնափռոտումից ոգտակար պտղակալում գիտվել է միայն մեկ տարի 1%, 1948 թվականին բարձր պտղակալման տոկոս գիտվել է Ամսրել Կոզլովսկայա (60%), Դորտենզիա (14%) սորտերով փոշոտելիս: Շպանկա և Պալյովկա սորտերով փոշոտելիս պտուղներ չեն զոյացել:

1951 թ. պտուղներ չեն զոյացվել Շպանկա, Պալյովկա, Պոդբելսկի, Շուրինկա № 124, Վլադիմիրսկայա սորտերով փոշոտելիս: Մնացած բոլոր կոմբինացիաները տվել են ցածր պտղակալման տոկոս (1 տոկոսից մինչև 2,5 տոկոս):

Վլադիմիրսկայա № 84 կոնի համար յափազույն փոշոտիչներ են Ամսրել Կոզլովսկայա, Դորտենզիա, Պալյովկա սորտերը:

Շուրինկա.—Այս սորտը փորձարկման մեջ է եղել 1948—1952 թթ.: Արհեստական ինքնափռոտումներից մեկ տարի գիտվել է ոգտակար պտղակալում 8 տոկոսով: 1948 թ. փորձարկվող բոլոր կոմբինացիաներում գիտվել է ոգտակար պտղակալման բարձր տոկոս, որը հասնում է 10 տոկոսից մինչև 20 տոկոսի: 1950 թվականին Դորտենզիա, Երևանի տեղական սորտերով փոշոտելիս պտղակալում չի գիտվել: Մյուս կոմբինացիաներում պտղակալման տոկոսը, եղել է բարձր և կազմում է 4-ից 32 տոկոս: 1951 թվականին ոգտակար պտղակալման բարձր տոկոս գիտվել է Ամսրել Մոնմորենսի, Վլադիմիրսկայա, Պալյովկա, Վլադիմիրսկայա սորտի կոնի կոմբինացիաներից (6—16 տոկոս): Ոգտակար պտղակալում չի գիտվել Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կոնի, Զախարովսկայայի, Երևանի տեղական և Նադեժդա Կրուպսկայա սորտերով փոշոտելիս: Մնացած կոմբինացիաներում

ման' պտիտեզա վաղորդ չ կրիտի ոսկսա մճմոմ ղտրտիտեան մոկտան
զվաղտիտի 2561 : րաւտովնաղվմբսի ուկտեղ Մովնդտմազ կրիտի վճ րաւ
տիտեան : (ոսկսա 21 նվաւսա 2) ովկտանաի իսմզամա քճ 2 Թ տիւզվմաւ
դ տմտիսմվրվեաւն, չ կրիտի ոսկսա մճմոմ ղտրտիտեան մոկտան ղվա
տիտի 1561 : (ոսկսա կզր ղմաւ կզր չ կրիտի րաւտիտեան իսրաւտանաի
տղճվա : ղվմզվաղտիտի 1561—8861 ղտիմն չ ղմաի տմի վաւսա սաւ մոթու
ղտթւաւաւն վմզվաւաւնաի ղրաւտիտի—յսկի վաւսա տմտիտիկրվեաւն

մաւսա տիւզանա րաւտովնաղ ղ
Հվաւանի ղրաւտիտի մոթու : վաւնդաւաւն, իսմզաւմաի վմզվմաւ Թվա
կրիտի վճ րաւտիտեան տա րաւտովնաղվմբսի րաւտաւն : (ոսկսա 2)
կեզ չ րաւտիտեան մճմոմ ովկտանաի իսկաւն վմզամա տմտիտիկրվեաւն, դ
տմտիտիտի կրիտի : Թ 1561 : (ոսկսա 88) ովկտանաի իսմաւ տիւզանա
ղտմ րաւտիտի րաւտիտեան մոկտան նվմզաւմաղվմբսի մաւն եւրաւն
աի : Թ 1561 : (կրիտիտաւաւն վճ ղրաւտիտիտաւաւն ղտրտիտեանաւմզվ րաւտաւթ
նմ տիտաւ Թվա : Թ 1561—6461 չ կրիտիտաւաւն—տմկրաւաւն

մմզամա վաւզաւաւնաւն կրիտի դ ղտի
տեզա վաւղմզ 421 2 Թ տիւզվմաւ ղրաւն վաւսա տմտիտիկրվեաւն, տմտի
աւա' տմտիտիկրվեաւն, տմտիտիտաւաւն ղվ մզվմաւնաի ղրաւտիտի մոթու
վաւսա տիտաւն, կրիտիտաւաւն ղվ մզվաւաւն տա րաւտովնաղվմբսի
րաւտաւն : (ոսկսա 2) ովկտանաի իսկաւն քճ 2 վաւսա տմտիտիկրվեաւն, դ
տմտիտիկրվեաւն, չ կրիտի րաւտիտեան վաւսա մճմոմ : (ոսկսա 26) տա
վաւսա ղտիտեզա վաւղմզ չ կրիտի ոսկսա մճմոմ ղտրտիտեան մոկտա
նաւ նվմզաւաւնաի : Թ 1561 : րաւտիտեան մոկտան ոսկսա 26 չ կրիտի
տաւաւն տա րաւտովնաղվմբսի տիւզանա մրաւթաւաւն (ոսկսա 26) ղրաւն
աւաւն : (ոսկսա 26) ոսկսա մճմոմ ղտրտիտեան մոկտան չ կրիտի րաւտովնաղվմ
բսի մաւն ղվաղտիտի 6561 : (ոսկսա ք ղրաւն նվաւսա 2 չ րաւտաւն մա
ոսկսա մրաւն ղտրտիտեան մոկտան չ կրիտի րաւտովնաղվմբսի ղտն
աւն : (ոսկսա 8) րաւտովնաղվմբսի վաւտիտիտեան կրիտի չ կրիտի ոսկսա
ղտրտիտեան մճմոմ կրիտիտիտեան ղրաւն մզվաւաւն ովկտանաի իսկաւն
քճ 2 վաւսա տմտիտիկրվեաւն, դ վճ 2 Թ տիւզվմաւն վաւսա 2 նվաւ
աւաւն կրիտիտաւաւնաւն վաւտիտի վճ րաւտիտեան նվաւաւնաւաւնաւն
Թ 1561—1561 կրիտի ղրաւն ղտրտիտեան մաւսա տաւն—տիտիտաւն

ոսկսա ղտրտիտեան
աւաւն մճմոմ ղվ կրիտ վաւսա կրիտ մճմոմ տմտիտիտեան տեզաւաւն վաւն
աւաւն կրիտիտաւաւն, տմտիտիտաւաւն, տմտիտիտաւաւն, քճ 2 Թ տիւզվմաւ
ղրաւն քճ 2 վաւսա տմտիտիկրվեաւն, վաւնաւն, ոսկսա ղտրտիտեան մճմոմ
ղվ կրիտ վաւսա տեզաւն մճմոմ տմտիտիտեան կրիտիտաւաւն, տմտիտեան
մճմոմ ղտրտիտեան մոկտան ղվ կրիտ մաւտիտաւաւնաւն վաւսա Թվա
մճմոմ, ղրաւն վաւսա տմտիտիկրվեաւն, տիտիտաւն, տմտիտիտեան, ղվ րաւ
տաւաւնաւն մոթու վաւսա քճ 2 Թ տիւզվմաւն մզվմաւնաի ղրաւտիտի

:(ոսկսա ք—26) ոսկսա ղտրտիտեան մճմոմ չ կրիտի րաւտովնաղ
վմբսի ղտնաւն ովկտանաի իսմզամա տմտիտեան տեզաւաւն դ (ոսկսա
2) ղրաւն վաւսա տմտիտիկրվեաւն, : (ոսկսա 2) տմտիտիտեան կրիտիտաւաւն, (ոսկսա
2) տմտիտեան, չ կրիտի ոսկսա ղտրտիտեան մճմոմ : րաւտովնաղվմ
բսի վաւտիտիտաւաւն կրիտ ղրաւն մզվաւաւն ղվաղտիտի 2561 : (ոսկ
աւ ք նվաւսա 2) ոսկսա ղտրտիտեան մճմոմ չ կրիտի տա րաւտովնաղ

սկայա, Վլադիմիրսկայա սորտերով փոշոտելիս (6 տոկոսից 13 տոկոս): Մնացած կոմբինացիաներում գիտվել է ցածր պտղակալման տոկոս (1 տոկոսից 4 տոկոս): Վլադիմիրսկայա սորտի կլոնի համար լավագույն փոշոտիչներ են Վլադիմիրսկայա, Շուբինկա № 124, Երևանի տեղական և Լուրսկայա սորտերը:

Վլադիմիրսկայա. — Այս սորտը փորձարկվել է 1950—51 թվականներին: Երկու տարվա ընթացքում ինքնափոշոտումով պտուղներ չեն կազմավորվել: 1951 թվականին պտուղներ չի ստացվել Շպանկա սորտով փոշոտելիս: Մնացած կոմբինացիաներում գիտվել է օգտակար պտղակալման բարձր տոկոս, որը հասնում է 6 տոկոսից մինչև 30,5 տոկոսի:

1951 թվականին Շուբինկա № 124, Շպանկա, Վլադիմիրսկայա սորտի կլոնով փոշոտելիս օգտակար պտղակալում չի գիտվել: Պտղակալման բարձր տոկոս գիտվել է Պալյովկա, Պոդբելյսկի և Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոն, Պաղարոցնայա Միչուրինա սորտերով փոշոտելիս, որը հասնում է 6 տոկոսից մինչև 15 տոկոսի: Երկու տարվա ավյալներով Վլադիմիրսկայա սորտի համար լավագույն փոշոտիչներ են հանդիսանում՝ Պալյովկա, Երևանի տեղական, Շուբինկա № 124, Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն, Պոդբելյսկի, Պաղարոցնայա Միչուրինա, Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոն և Լուրսկայա սորտերը:

Երևանի տեղական. — Արհեստական ինքնափոշոտումից երկու տարվա ընթացքում օգտակար պտղակալում չի գիտվել: 1950 թվականին Վլադիմիրսկայա և Անյո սորտերով փոշոտելիս օգտակար պտղակալումը կազմել է 1—2 տոկոս: Մյուս կոմբինացիաների մոտ օգտակար պտղակալում չի գիտվել: 1951 թվականին բարձր պտղակալման տոկոս գիտվել է Զախարովսկայա, Ամորել Մոնոթրենսի և Պալյովկայի կոմբինացիաներում (5—8 տոկոս): Շուբինկա № 124 և Գորտենդիա սորտերով փոշոտելիս պտուղներ չեն կազմավորվել, մնացած կոմբինացիաների մոտ գիտվել է օգտակար պտղակալման ցածր տոկոս (1—2 տոկոս):

Երկու տարվա ավյալներով Երևանի տեղական սորտի համար լավագույն փոշոտիչներ են հանդիսանում Պալյովկա, Ամորել Մոնոթրենսի և Զախարովսկայա սորտերը:

Ամորել Կոզլովսկայա. — Այս սորտը փորձարկման մեջ է եղել միայն մեկ տարի, 1952 թվականին: Բոլոր կոմբինացիաներում գիտվել է օգտակար պտղակալման բարձր տոկոս, որը հասնում է 15 տոկոսից մինչև 52 տոկոսի, բացառությամբ Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոնի, որը տվել է 4 տոկոս օգտակար պտղակալում: Արհեստական ինքնափոշոտումից առաջացել է 24 տոկոս օգտակար պտղակալում: Այս սորտը ինքնափոշոտիչ է: Մեկ տարվա ավյալներով Ամորել Կոզլովսկայա սորտի համար լավագույն փոշոտիչներ են՝ Վլադիմիրսկայա, Շպանկա, Պոդբելյսկի, Շուբինկա № 124, Գորտենդիա, Անյո սորտերը:

Լյուբսկայա. — Այս սորտի վրա փորձ է իրականացվել 1950—1951 թվականներին: Արհեստական ինքնափոշոտումից օգտակար պտղակալում գիտվել է մեկ տարում 7 տոկոսով: 1950 թվականին օգտակար պտղակալման բարձր տոկոս գիտվել է Երևանի տեղական (18 տոկոս), Պալյովկա (10 տոկոս), Գորտենդիա (8 տոկոս), Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն (6 տոկոս) և Շուբինկա № 124 (14 տոկոս) սորտերով փոշոտելիս:

տվյալները նույնանման չեն, Ա. Ն. Վենյամինովի [7] տվյալներով Շարունկա սորտը Միչուրինսկու պայմաններում հանդիսանում է ինքնափոշոտփող, իսկ ձան փոշոտման դեպքում նրա համար լավագույն փոշոտիչ է հանդիսանում Վլադիմիրսկայան:

Իր դիտարարություն աշխատանքում (Միչուրինսկ) Բ. Ա. Լապտևան գրում է.

Շարունկայի համար լավագույն փոշոտիչ է հանդիսանում Վլադիմիրոսկայան, Մեր դիտողություններից պարզվել է, որ 3 տարվա ընթացքում Շարունկա սորտը արհեստական ինքնափոշոտումով ոչ մի տարի օգտակար պտղակալում չի ստացվել: Շարունկա սորտը Վլադիմիրսկայա սորտով փոշոտված է 4 տարի, երկու տարիներում օգտակար պտղակալում չի դիտվել: Մեկ տարի տվել է 3 տոկոս օգտակար պտղակալում և 1 տարում միայն դիտվել է օգտակար պտղակալում մինչև 5 տոկոս: Շուրիինկա № 124 սորտով փոշոտված է 3 տարի, օգտակար պտղակալում դիտվել է միայն մեկ տարում, 11 տոկոսի չափով:

Վլադիմիրսկայա սորտի կլոնով փոշոտված է 4 տարի, պտուղները քստացվել է 2 տարում: Պտղակալումը հասել է 8-ից 15 տոկոսի:

Աղյուսակ 1

Լենինականի առանձին պայմաններում փորձարկվող սորտերի լավագույն փոշոտիչներ (օգտակար պտղակալումը բառայությամբ ափսոսանքով, 3 տարվա տվյալներով)

Փոշոտիչներ	Փ ո շ ո տ ի չ ն և ր												
	Լավագույն	Պտղանոցի	Ամուրի կողմից	Վլադիմիրսկայա	Վլադիմիրսկայա	Պալյուկ	Պալյուկ	Պալյուկ	Պալյուկ	Պալյուկ	Պալյուկ	Պալյուկ	Պալյուկ
Շարունկա	31	21	—	5	15	17	—	—	—	—	27	8	11
Շուրիինկա № 124	9	19	17	14	20	32	11	—	11	10	6	20	8
Պալյուկ	10	5,5	8	12	15,5	—	—	—	—	—	—	9	9,5
Վլադ. սորտի № 84 կլոն	—	14	60	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
Վլադիմիրսկայա	18	—	—	—	30,5	15,5	—	6,5	6	—	—	7,7	6
Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն	6	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	12,5	13
Գորտենդի	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—	—
Պոգրեսի	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Երևանի ակադեմի	—	—	—	—	—	5	8	—	—	5	—	—	—
Ամուրի կողմից	—	18	24	32	—	—	25	—	20	28	—	13	—
Լյուրսկայա	7	6	—	22	—	11	8	—	—	6	27	5	12

Ա. Գ. Բարանովայի [3] տվյալներով Միչուրինսկի և Տամրովի պայմաններում լավագույն փոշոտիչ է հանդիսանում Շուրիինկա սորտի համար Վլադիմիրսկայան: Շուրիինկա սորտը մեզ մոտ փորձարկման մեջ եղել է 5 տարի, 4 տարվա ընթացքում ինքնափոշոտման վարիանտից միայն մեկ տարում է պտուղներ առաջացել: Օգտակար պտղակալումը եղել է 5 տոկոս: Շուրիինկա № 124 սորտի համար մեր պայմաններում լավագույն փոշոտիչներ են հանդիսանում Պալյուկ, Վլադիմիրսկայա սորտերը, որոնք երեք տարիների ընթացքում բարձր պտղակալման ցուցանիշներ են տվել:

Դորտենդիան, Ամորել Կոլլովսկայան, սրպեն Շուբինկայի փոշոտիչներ՝ 2 տարի տվել են բարձր պտղակալման տոկոս:

Աղյուսակում մի քանի տարիներին համընկնող բարձր պտղակալման տոկոսներից մեկը քառ եմ ամենաբարձրները:

Փորձնական տվյալներից պարզվում է, որ Ամորել Կոլլովսկայա, Լուրսկայա, Շուբինկա № 124, Շպանկա, Պայլովկա, Վլադիմիրսկայա սորտերը ունեն ձվաբջջի բարձր կենսաունակություն և բալի չափ սորտեր նրանց հետ փոշոտելիս տվել են պտղակալման բարձր տոկոս:

Աղյուսակ 2

Լենինականի սարահանրապետական փորձարկվող բալի սորտերի փոշոտիչներ

Փոշոտվողներ	Լավագույն փոշոտիչներ
Շուբինկա № 124	Լյուրսկայա, Դորտենդիա, Ամորել Կոլլովսկայա, Վլադիմիրսկայա, Պայլովկա, Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն, Զախարովսկայա, Պոդրեկի, Շպանկա, Ամորել Մոնոթենսի, Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոն, Շուբինկա № 124:
Պայլովկա	Լյուրսկայա, Դորտենդիա, Ամորել Կոլլովսկայա, Վլադիմիրսկայա, Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն, Շուբինկա № 124, Երևանի տեղակոն:
Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոն	Դորտենդիա, Ամորել Կոլլովսկայա, Պայլովկա:
Վլադիմիրսկայա	Պաղարողնայա Միչուրինա, Պոդրեկի, Ամորել Մոնոթենսի, Շուբինկա № 124, Երևանի տեղակոն, Լուրսկայա, Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն, Պայլովկա:
Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն	Լյուրսկայա, Վլադիմիրսկայա, Շուբինկա № 124, Երևանի տեղակոն:
Դորտենդիա	Պոդրեկի:
Պոդրեկի	Վլադիմիրսկայա:
Երևանի տեղակոն	Պայլովկա, Զախարովսկայա:
Ամորել Կոլլովսկայա	Վլադիմիրսկայա, Զախարովսկայա, Պոդրեկի, Շպանկա, Շուբինկա № 124, Դորտենդիա:
Լյուրսկայա	Դորտենդիա, Վլադիմիրսկայա, Պայլովկա, Զախարովսկայա, Շպանկա, Ամորել Մոնոթենսի, Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոն, Շուբինկա № 124, Երևանի տեղակոն:
Շպանկա	Լյուրսկայա, Դորտենդիա, Վլադիմիրսկայա, Վլադիմիրսկայա սորտի կլոն, Պայլովկա, Ամորել Մոնոթենսի, Շուբինկա № 124, Վլադիմիրսկայա սորտի № 84 կլոն:

**ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍԱՐԱՀԱՐԹՈՒՄ ՓՈՐՁԱՐԿՈՂ ՓՈԽԱԴԱՐՁ
ՓՈՇՈՏՎՈՂ ԲԱԼԻ ՍՈՐՏԵՐԸ**

- 1-ին խումբ—Շայտեկա×Լյուբսկայա×Շուբինկա № 124;
2-րդ » —Շուբինկա № 124×Ամորել Կոզլովսկայա;
3-րդ » —Վլադիմիրսկայա×Շուբինկա № 124×Վլադիմիրսկայա-
սորտի կոնն;
4-րդ » —Պալյովկա×Վլադիմիրսկայա;
5-րդ » —Շուբինկա×Պալյովկա;
6-րդ » —Վլադիմիրսկայա×Պոդբելսկի;
7-րդ » —Երևանի տեղական×Պալյովկա:

Ե Ջ Ր Ա Կ Ա Ց Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1. Լենինականի սարահարթում բալի խաչածն փոշոտման և ինքնափոշոտման օգտակար պտղակալման տոկոսը տատանվում է՝ կախված օդերևութաբանական ֆակտորներից և ագրոտեխնիկական պայմաններից:

2. Փոշու խառնուրդով փոշոտելու դեպքում մեծ մասամբ կոմբինացիաների մոտ նկատվել է օգտակար պտղակալման բարձր տոկոս:

3. Լենինականի սարահարթում փորձարկվող 11 բալենու սորտերը բարձր պտղակալման տվյալներ են հանդես բերել խաչածն փոշոտումների գեղարուս: Այս սորտերից միայն Երեքը ինքնափոշոտումից հանդես են բերել մեկ տարում պտուղների առաջացման բարձր տոկոս (Ամորել Կոզլովսկայա՝ 24 տոկոս, Լուբսկայա՝ 7 տոկոս, Շուբինկա № 124՝ 8 տոկոս):

4. Ինչպես ցույց են տալիս փորձերի արդյունքները, խաչածն փոշոտումը բալենու սորտերի բերքի բարձրացման համար հանդիսանում է ամենահիմնական հարցերից մեկը:

5. Լափազուն փոշոտիչների ընտրության հարցում խոշոր դեր է խաղում փոշոտիչների փոշու որակը, որը հաճախ պատճառ է դառնում օգտակար պտղակալման ցածր արդյունքների:

6. Լեոնովյի շրջանների համար ասորտիմենտն առաջադրելիս պետք է առաջնորդվել բալի լափազուն փոշոտիչների ընտրության արդյունքներից և պլանավորել աշխատ, որ այցում տնկվող իրար փոշոտող սորտերը բաժարաբ քանակով լինեն:

7. Հիմնական ալգիների տնկման մասնակ առաջադրվող սորտերը պետք է տեղավորել այնպես, որ յուրաքանչյուր սորտի մոտ լինի 3—4 փոշոտիչ սորտեր, հաշվի առնելով, որ օգտակար պտղակալման տոկոսը տարիների ընթացքում տատանվում է կախված օդերևութաբանական ֆակտորներից և ագրոտեխնիկայից: Իսկ այս դեպքում փոշիներից որևէ մեկը կապահովի բեղմնավորման ընթացքը:

ԼՍՍԻ Գիտությունների ակադեմիայի
Պողարուսկան ինստիտուտ

Ստացվել է 18 III 1953 թ.

ԴՐԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Тимирязев К. А. Жизнь растения, стр. 202—231, 1941.
2. Лысенко Т. Д. Агробиология, стр. 560—568, 173—201, 1950.
3. Баранова А. Н. Подбор опылителей для вишни и сливы, журнал „Сад и огород“, 9, стр. 48—49, 1948.
4. Веняминюв А. Н., Анзип Б. Н., Ванин И. И. Культура косточковых, стр. 17—21, 1934.
5. Орлов Ф. К. Восстановить культуру Владимирской вишни, журнал „Сад и огород“, 10, стр. 60—63, 1947.
6. Мичурин И. В. Избранные сочинения, стр. 218—220, 1948.
7. Веняминюв А. Н. Вишня, стр. 68—73, 1936.

Ու. Գ. Կարանյան և Ն. Պ. Սեփոսյան

Подбор опылителей для вишен в условиях Ленинakanского плато

Р е з ю м е

Вопросы установления лучших опылителей к сортам вишен, произрастающих в условиях Ленинканского плато, имеют важное практическое значение для плодоводства этой зоны. Результаты опытов по самоопылению и перекрестному опылению показывают, что экологические условия регулируют процесс оплодотворения, и данные опыляемости одного сорта не могут быть механически использованы во всех зонах.

С этой точки зрения установлено, что в зависимости от почвенно-климатических условий сорта не одинаково ведут себя—поведение их резко меняется. Так, по данным А. Н. Веняминюва, сорт Шпанка—самоопыляющийся и дает хорошую скрещиваемость с Владимирской, тогда как в условиях Ленинканского плато он теряет способность к самоопылению, а от опыления с Владимирской дает малый процент завязывания. Таково поведение и других сортов.

В результате опытов составлен приводимый ниже перечень лучших сортов опылителей вишен и взаимно опыляющихся групп, рекомендуемых для зоны Ленинканского плато.

Опыляемые	Опылители
1	3
Шубинка № 124	Любская, Гортензия, Аморея Козловская, Владимирская, Полевка, Клон Владимирской вишни № 84, Захаровская, Подбельский, Шпанка, Мовморейси, Шубинка № 124.

1	2
Полевка	Любская, Гортензия, Аморесть Козловская, Владимирская, Шубинка, Ереванская местная.
Клон Владимирской № 84	Гортензия, Аморесть Козловская, Полевка.
Владимирская	Плодородная Мичурина, Подбельский, Аморесть Монморенси, Шубинка № 124, Ереванская местная, Любская, Клон Владимирской, Полевка.
Гортензия	Подбельский.
Подбельский	Владимирская.
Ереванская местная	Полевка, Захаровская.
Аморесть Козловская	Владимирская, Захаровская, Подбельский, Шпанка, Шубинка, Гортензия.
Любская	Гортензия, Владимирская, Полевка, Захаровская, Шпанка, Аморесть Монморенси, Клон Владимирской № 84, Шубинка № 124, Ереванская местная.
Шпанка	Любская, Гортензия, Владимирская, Клон Владимирской, Полевка, Аморесть Монморенси, Шубинка № 124, Клон Владимирской № 84.

Взаимно опыляющиеся группы

Шпанка×Любская×Шубинка № 124.
 Шубинка № 124×Аморесть Козловская.
 Владимирская×Шубинка № 124×Владимирская.
 Полевка×Владимирская.
 Шубинка×Полевка.
 Владимирская×Подбельский.
 Ереванская местная×Полевка.